

מהדורת וויינרעב
גליון שבועי
נה | תשפ"א

משא ומתן

יו"ל ע"י בית הוראה עץ חיים | בנשיאות הרב חיים קאהן שליט"א | גליון שפ"ה

לז"נ האישה החשובה מרת מינדל בת ר' משולם זאב הארטשטיין ע"ה

מעשה שהיה

משפחה הרב אריה ליכטנשטיין

שמואל חזק
עייף מיום
עבודה מתיש.
הוא התפלל
כבר תפילת
ערבית בדרכו לביתו, והוא תכנן לעלות על
יצועו בשעה מוקדמת.

בעודו סועד את לבו במעדנים שהכינה לכבודו
רעייתו, הוא שח לה על העייפות שפשתה בקרבו
ועל כך שמיד לאחר הארוחה הוא מתכנן ללכת
לישון.

- נראה לי שאני משנה לך את התכנית... -
אמרה לו בחיך.

- למה? מה אתה צריכה שאקנה עוד היום בערב
שאינו יכול לחכות עד מחר בבוקר לפני שאצא
לעבודה? - שאל בציניות.

- שום דבר לא. לא עבורי אני מבקשת שתצא...
- אלא?

- יש היום חתונה של גולדשטיין...
- אה... נכון. אני חייב ללכת???

...

גולדשטיין הוא אחד מהמתפללים בבית הכנסת
שבו מתפלל גם שמואל.

לפני מספר חודשים פנה אחד המתפללים
לשמואל וביקש את עזרתו.

- עומד אני לפני חתונת בתי בשעה טובה
ומוצלחת - סיפר ההוא לשמואל - ב"ה מסתדר
אני בפרנסתי ביום-יום. אך כאשר מגיע זה
לפרק האיש מקדש... מתקשה אני לעמוד
בהתחייבויות שנטלתי על עצמי.

שמואל, הידוע בטוב לבו, התגייס מיד לעזור.
- במה אוכל לעזור לך? - שאל שמואל.

- האם תוכל להלוות לי סך של \$52,000 ואחזיר
לך בתשלומים במשך שנתיים. \$1,000 לחודש.

שמואל חשב לרגע.

- אוכל לתת לך את ההלוואה באם תמציא לי שני
ערבים טובים. כך אוכל להיות בטוח שאקבל
את הכסף בחזרה. אני מקוה שאתה מבין אותי...
ואכן, אותו המתפלל השיג שני ערבים שמצאו
חן בעיני שמואל, הם חתמו בעדים על שטר
הלוואה וערבות ושמואל העביר אליו את
הכסף. אחד הערבים היה גולדשטיין מיודעינו.

...

פסקי דינים

דיני מעקה - ב'

הרב חיים קאהן שליט"א
גדרי הדן

כבר התבאר שמצות עשה לעשות מעקה לגג שנאמר
'ועשית מעקה לגגך' (דברים כ"ב ח'^[1]), והעובר ואינו מניח
עובר גם על מצות לא תעשה של 'ולא תשים דמים בביתך'
(שם)^[2]. וכתב בספר חרדים^[3] שאם שם לב על מצוה זו כל
יום האם צריכה תיקון נחשב כאילו מקיים את המצוה בכל
יום^[4].

גדר החיוב

התורה הזהירה לבנות מעקה לבית דירה שנאמר 'כי תבנה
בית וכו' כי יפול הנופל ממנו' (דברים שם). לפיכך כתבו
הפוסקים שחיוב מעקה הוא על גג של בית דירה, ויהיה
ראוי ליפול ממנו, שהמעקה ימנע ממנו שיפול, כדלהלן.

גובה המעקה

גובה המעקה הוא לפחות עשרה טפחים (שוחקות)^[5] מכל
סביבו וחזקה כדי שישען אדם עליה ולא יפול^[6], וכן כל
מקום שיש בו סכנה שראוי שיכשל בו אדם חייב במעקה
עשרה טפחים^[7], ויש שכתבו שמקום סכנה די בג' טפחים
ואף בגב הבית די בצד אחד במעקה גובה עשרה^[8].

גודל הבית

בית שאין בו ד' על ד' אמות פטור הגג ממעקה^[9], ואם
יש בו כדי לרבע ד' אמות, יש שכתבו שדינו כמו במזוזה
שנחלקו הפוסקים אם חייבת במזוזה^[10], ויש שכתבו
שבמעקה שהוא ספק דאורייתא משום סכנה לכו"ע חייב
להחמיר^[11]. בית שאין מתוכו עשרה טפחים אינו בית דירה
ופטור ממעקה^[12].

כתבו הפוסקים שאם הגג (של בית דירה) אינו בשימוש
אינו חייב במעקה ואף גג עם רצפה חלקה שראוי
לשימוש^[13], ויש שכתב שאף גג שאינו רוצה להשתמש
בו חייב במעקה^[14], אכן גג רעפים בשיפוע שאינו ראוי
לשימוש לכו"ע פטור ממעקה^[15].

מקומות המחויבים במעקה:

בית האוצר

בית המדרש שרגילים להשתמש בגג האם חייב במעקה

יש סוברים שבית
האוצר ובית הבקר
(רפת) אע"פ שחייב
במזוזה אינו בית דירה
ופטור ממעקה^[16], יש
שביאר בזה שבית דירה
כמו בית בקר או אוצר
שרק לפעמים דרים בו
אינו חייב במעקה שאין
יוצאים ונכנסים שם
כ"כ שיש לחוש שמא

יפול ממנו^[17], אבל יש סוברים ע"פ מה שדרשו חז"ל 'לא
תשים דמים בביתך' לרבות בית אוצרות ובקר, שאף אלה
הם בית דירה שחייבים במעקה ורק אכסדרה ומרפסת
שאינם בית דירה פטורים ממעקה^[18], ויש שהכריעו כן
לדינא^[19].

בית הכנסת ובית המדרש

בית הכנסת ובית המדרש פטורים ממעקה שאינם עשויים
לדירה^[20], ואין רגילים להשתמש בגגיהם^[21], וגם כתוב 'גגך'
למעט בית הכנסת^[22]. יש שביאר שאף המחייבים בית
הבקר ואוצר מודים בזה שאינו גג של אנשים פרטיים
שאפשר לחייב אותם לסלק מכשול^[23].

(המשך בגליון הבא בע"ה)

[1] רמב"ם הל' רוצח ושמיירת הנפש פרק י"א הל' א', ספר המצות מ"ע קפ"ד, סי' תכ"ז סעיף א', וראה סמ"ע ס"ק א', [2] רמב"ם שם מצות לח' צ"ח, סי' תכ"ז סעיף ז', [3] פרק ט"ז אות כ"ב, [4] וכתב כן גם על כיסוי הבור וסולם ריעוע, וזה כסוברים שגם בהסרת מכשול מקיים המ"ע של מעקה, ראה גליון שפ"ה הערה 4, [5] מנחת חינוך מצוה תקמ"ו ככאר שיעורים דאורייתא, אבל בספר עמק ברכה (פורמאציק) עמ' ל"ג כתב דהתרום מעקה הוא לשון תיק. שהוא שמירה ואינו מדין שיעור מחילה, [6] רמב"ם שם הל' ג' לפירוש הכסף משנה שם, ש"ע שם סעיף ה' וסמ"ע שם ס"ק ט', שו"ע"ד דיני שמירת גוף ונפש סעיף ב', חיי אדם כלל ט"ו סעיף כ"ה, וע"ע ביראים רל"ד ותועפות ראם ס"ק ו', [7] רמב"ם שם הל' ד', ש"ע שם סעיף ז' ע"פ הספרי שמרבה בורות וכו', שו"ע"ד סעיף ג', [8] סמ"ג עשין ע"ט וראב"ד על הרמב"ם שם ע"פ הספרי שמקום מעגלו ג"ט, וראה גר"א שם ס"ק ה', וע"ע בירושלמי מ"ק סופ"ק, ובראב"ד בתוס' הרא"ש מ"ק י"א מפרש המשנה שם שמייירי במעקה לשם צניעות, [9] שם סעיף ב', רמב"ם שם ע"פ סוכה ג' א', [10] חיי אדם כלל ט"ו סעיף ו' ומנחת חינוך שם ס"ק ו' ע"י י"ד סימן רפ"ו סעיף י"ג וטו"ז א"ח תרל"ד ס"ק א', [11] ערוך השולחן שם, וי"ע לענין ברכה (בציורף הסוברים שמברכים על הסרת סכנה), [12] ראה ב"ק נ"א א' ומאירי שם ד"ה בית שאין בו, שביאר שמפני זה לא הביא הרמב"ם את הדיון בכלל חיוב מעקה כאמור ומ"מ צריך מעקה למנוע מכשול מיתה, וראה חזו"א שם סוס"ק א', [13] מאירי מ"ק י"א א' ד"ה אמר המאירי, חזון איש שם ע"פ הריטב"א מ"ק י"א הובא במ"ב סי' תקמ"מ בבית"ל ד"ה וכן, וכפי ביאורו שהגם שבשימוש בגג הוא שימוש של מנהגו של עולם שיכול לזוהר ואינו בכלל מכשול מ"מ חייבו התורה להחשיב לבעלים כענין תמידי להסיר המכשול, ערוך השולחן סי' תכ"ז סעיף ב' וראה ש"ת הרשב"א ח"ב סי' מ"ג, [14] מהר"ם שיק מצוה תקמ"א אות ב' שחידשה התורה חיוב מעקה אף שאין חשש מכשול (שבלא"ה חייב להסיר מלאו דלא תשים), אפילו לא יעלה על גג מעולם, שמ"מ חייב מגז"כ (שאפשר שיעלה ויפול הנופל על דרך שכתוב ברוצח בשוגג ונמצא שאינה לידו משמים), וראה שדי חמד כללים מע' מ"ם אות קצ"ה עמ' נ"ז ב' לאחר שהביא דברי המשכנתא הרואים שמלמד זכות באין דרכן להשתמש, נראה שנטה לדברי מהר"ם שיק, וע"ע הערה הבאה, ולהלן הערה 17 משו"ע"ד בפטור גגין שלטו וצ"ע, [15] ש"ת הרשב"א ח"ב סי' מ"ג, ועיין בש"ת חקרי לב ח"מ ח"ב סי' צ' וסי' צ"א שחלקו הגר"א פאלאני והגר"א חזן אם יש ללמוד מזה לגג שאין משתמשין בו, וראה ערוך השולחן שם סעיף ה', [16] סי' תכ"ז סעיף א' כדעת הרמב"ם שם הל' א', [17] סמ"ע שם ס"ק ב' ליישב שבי"ד סי' רפ"ו פסק כדעת הר"ף והרא"ש שחייב במזוזה המשך הערות בעמוד ב'

מעשה שהיה

קו ההלכה

שמואל נכנס לאולם החתונה. בעודו מפלס את דרכו אל עבר מרכז האולם בכדי לפגוש את גולדשטיין ולברכו בברכת מזל טוב, הוא פגש את טוביה. טוביה הוא אחד העדים שחתומים על שטר ההלוואה והערבות שגולדשטיין הוא אחד מהערכים עליו.

מה גדלה הפתעתו של שמואל כשראה את טוביה כשלאש חבשו שטריימל. - מזל טוב! האם אתה משפחה של הצד השני? - שאל את טוביה. - לא אני בן דודו של גולדשטיין! דרך משפחת חמי. האם לא ידעת זאת? - לא. טוב לדעת... מחשבותיו של שמואל החלו להתרוצץ. האם יש תוקף לערבות? הרי העד הוא 'קרוב' של ה'ערב'...

...

אם הלווה והעדים אינם מכחישים את ההלוואה, הרי שההלוואה והערבות בתוקף. לא איברי עדים אלא לשיקרא, אך ההתחייבות תקיפה גם בלעדיות (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן קצ"ה סעיף א').

השאלה תתעורר כאשר הלווה יכחיש את ההלוואה. אזי יש לנו לדון האם העדות של העדים מועילה לחייב את הלווה שאינו קרוב שלהם, כאשר אחד מהעדים הוא קרוב של הערב.

בגמרא (מכות דף ז' ע"א) מצאנו דברי רב הונא בריה דרב יהושע שפסק כי כאשר העדים קרובים אל הערב, אינם רשאים להגיד שום עדות בנוגע להלוואה. מאחר ויש לעדותם השלכה ישירה על הערב, פסולים הם (סימן ל"ג סעיף ט"ז). יוצא איפוא כי עדותם של העדים בעניינה אינה בתוקף.

עם זאת יש לדון האם העובדה כי הלווה והערב חתמו גם הם על השטר יש בה תוקף לחיובם משום כך, אף בלא העדים.

בגמרא (גיטין דף ד' ע"א) נמצאו למדים כי שטר אשר חתומים עליו עדים פסולים, אין בו כל תוקף. זאת אף אם מסירת השטר נעשתה על ידי עדים אחרים כשרים (למאן דאמר התם עדי מסירה כרת). זאת משום שהשטר הוא 'מזויף מתוכו' (סימן נ"א סעיף ג'). וראה בנתיבות שם ס"ד ובסימן ס"ח סעיף א' וסימן מ"ח בש"ך סק"ה). והוא הדין אף אם הלווה עצמו חתום על השטר (ראה תשב"ץ חוט המשולש טור ג' סימן א' דלא מהני חתימת חתן על כתובה אם מזוייף מתוכו על ידי חתימת עד פסול).

יצוין כי כל הנ"ל כאשר נכתבו הדברים באופן של שטר והלווה הוסיף את חתימתו. אך אם כתב הלווה 'לוייתי מפלוני סך כך וכך', אין כאן 'שטר' ואין לו דבר עם עדותם של העדים אף שפסולים הם ולא נפסול זאת משום 'מזויף מתוכו' (סימן ס"ט). ואף אם העדים חתומים על כך אין זה רק ליתר תוקף (ראה מה שנחלקו בזה בערך ש"י סימן ס"ט סעיף ג' ודברי גאונים כלל ק"ב סימן ד').

מאחר ואין במסמך זה דין 'שטר', מה שהעדים החתומים עליו פסולים - אינו מעלה ואינו מוריד. ובפרט כאשר רק כתבו שמעידים שהחתימה היתה לפנייהם ואין מעידים על גוף המעשה שאז פשוט שאינו פוסל את חתימת ידם (ראה קנין תורה - חלק ג' סימן נ"ג ומנחת יצחק - חלק י' סימן ל"ו).

אמנם יש להדגיש כי לא בכל אופן נפסל העד מחמת היותו בן דודו של הערב דרך אשתו. אמנם שנינו בעדות כלל כי 'אשתו כגופו'. כגון אח פסול להעיד על אחותו, והוא הדין שנפסל להעיד על בעלה של אחותו (סימן ל"ג סעיף ג'). גם אם צריכים להשתמש בכלל 'אשתו כגופו' שני פעמים, כגון להעיד על בעלה של אחות אשתו, פסליון.

אך כאשר הפסול הוא 'שני בשני' וכנידון דידן דמיירי בבן דודו, אזי לא נקטינן בכלל של 'אשתו כגופו' אלא פעם אחת. כגון להעיד על בן דודו של אשתו. אך אם גם בן דודו הוא קרובו של העד דרך אשתו, הדינו ששתי הנשים של העד והערב בני דודים, אזי יכול להעיד עליו (שם סעיף ד'). אמנם ראה ברמ"א שם שלכתחילה לא יחתמו שטר כזה. חיישינן לבית דין שיפסלו שטר כזה בטעות, סמ"ע שם סקי"א).

(קו ההלכה' גליון שמ"ג)

שאלה: חזרתי מנסיעה לחו"ל. בשדה התעופה, בעודי תר אחר נהג שיקחנו

מצטרף

לביתי, ראיתי את אחד השכנים שלי. שאלתי אותו

הכינד הוא נוסע לביתו, והוא סיפר לי שהזמין נהג לקחתו. שאלתי אם אוכל להצטרף, והוא הסכים על אתר.

כאשר הגעתי לביתי, הוא דרש ממני מחצית מהתשלום של הנהג. נתתי לו ללא אומר ודברים. רוצה אני לדעת האם הייתי חייב מדינא לשלם לו, מאחר והוא כבר הזמין נהג והיה בדעתו לשלם את מלא הסכום בגפו. האם אין זה נחשב 'זה נהנה וזה אינו חסר' ופטור אני?

תשובה: לכאורה נראה שצדקה טענתך. מצאנו בדברי הרמ"א (חושן משפט, סימן רס"ד סעיף ד') שכתב כי כאשר שני אנשים נתפסו למאסר, ושילם אחד מהם ונשתחררו שניהם. באם אותו אחד ששילם לא היה צריך להוסיף מאומה בשביל שחרור השני - שוב אינו זכאי לתבוע מההוא שישתתף עמו בהוצאות. הרי זה נהנה וזה אינו חסר.

והוסיף על כך הרמ"א שכל הפטור הוא רק במקום שההוא שהוציא את המעות התכוון עבור עצמו, וממילא נשתחרר גם השני. אך אם מלכתחילה התכוון גם עבור השני, חייב ההוא להשתתף בהוצאות ואף שלא היו צריכים להוסיף עבורו מאומה ואף בשביל אחד לבדו היו צריכים לאותן ההוצאות.

אף בנידון דידן, אם כאשר ההוא הזמין את הנהג כוונתו היתה שתשתתף עמו או אפילו לא חשב עליך בדוקא אלא כוונתו היתה למצוא מישהו שישתתף עמו (ראה שו"ת מהרש"ג חלק ג' סימן קכ"ד) - אזי יכול הוא לדרוש ממך את מחצית התשלום. אך אם כוונתו היתה לשלם את הכל לבדו - אינו יכול לבקש ממך שתשתתף עמו בתשלום כל שלא היה צריך להוסיף מאומה עבור כך שהצטרפת (עיין שו"ת מהרש"ג שם וחשו"ק חמד בבא קמא עמוד קמג).

זה שהשכן ההוא שילם בסוף הנסיעה כאשר כבר ידע שאתה הצטרפת אליו אינו מעלה ואינו מוריד. העיקר שכוונתו הראשונה היתה לשלם לבדו ושוב זהו דין 'זה נהנה וזה אינו חסר' (ראה שער המשפט סימן ע"ג ס"ק י"ז).

אלא שכל זה אינו ענין לנידון שלך. בדינו של הרמ"א הנ"ל לא עשה ההוא כל פעולה או התאמצות עבור חבירו. מה ששילם עבור עצמו, גרם שישתחרר אף ההוא מתפיסתו. אך בנידון דידן, יכול היה השכן לנסוע לביתו בגפו ולהותירך בשדה התעופה. מה שהוא הגיע לביתו, לא הביאך ממילא גם אתה לביתך. מה שנענה לבקשתך וצירף אותך אליו, הוא מה שגרם שגם אתה שבת לביתך. הרי זה כמו שהציע לך לנסוע עמו ברכב הפרטי שלו.

במקום זה יש מקום לדון האם כוונתו היתה לעשות זאת בחינם או עבור שכר? אמנם, כאשר המדובר בהצטרפות לנסיעה ברכבו של הנהג עצמו, אין נהוג במחוזותינו לבקש עבור כך שכר אלא מסתבר שעשה זאת בחינם.

אך כאשר מדובר על הצטרפות לנסיעה עם נהג הגובה מחיר לא מבוטל עבור הנסיעה, אזי מסתבר שכוונתו היתה לצרף אותך עבור שכר והשתתפות בהוצאות (ראה שלחן ערוך - חושן משפט, סימן רס"ד סעיף ד', סימן רמ"ו סעיף י"ז, סימן שס"ג סעיף י' ובנתיבות סימן קנ"ג סק"ג).

ובכלל, אפשר שאין כאן 'זה נהנה וזה אינו חסר' שכן נוחה הנסיעה לבד יותר מאשר עם אחרים. כל מה שיותר השכן ההוא על הנוחות שלו היה רק עבורך והרי זה 'זה נהנה וזה חסר' שחייב.

המשך ההערות מפסקי דינים

ודלא כרמב"ם שפטר. ויש לדון מזה לנג של מלח ליד הבית או מיועד לחניית מכונית. ועיין בשו"ע"ר סעיף א' שכתב 'שלא יגילם כלל להשתמש גניהן שלכן גם גנים שלנו (שנבנים בשיפוע) פטורים ממעקה, וי"ל כוונתו מפני שרק לפעמים דרים שם לא יגילם כלל להשתמש בגן. ולפי"ז אם לפעמים משתמשים בגן עדיין חייבים, וצ"ע, וראה הלן הערה 19. [18] סמ"ג עשין ע"ט ע"פ הספרי דברים שם, והגר"א א' כתב שהרמב"ם שפטר בשניהם סובר שהספרי כדעת המחייב במזוזה. [19] הגר"א והחזו"א שם הכריעו כסמ"ג, וראה ערוך השולחן סעיף א'. אכן לפי ביאור השו"ע"ר הנ"ל גם כוונת הסמ"ע לנג שלא יגילם לעלות כלל, ובהא אף לחזו"א פטור. [20] שם, סעיף ג'. [21] שו"ע"ר שם, ועיין לעיל הערה 17. דלפי זה אם שכח שיעלו לנג חייבים ובפרט אם ילדים משחקים שם, אכן אם הפטור מהמיעוט 'גנן', צריך רק מעקה לשמירה. [22] חולין קל"ו א'. וזה לעומת שותפין כפי שיבואר להלן, וראה רש"י ד"ה בתי כנסיות, [23] סמ"ע שם ס"ק ה' ע"פ ביאור הט"ר"ז שם, וצ"ב למה לא יחייבו את טובי העיר שאחראים על כנון דא, ובאומנינו ע"פ הנהלת הביהכ"ס.